

functioning of medical terminology in the text-style media, as well as processes determinologization, metaphorisation, neologizing, techniques of irony and self-irony.

Keywords: term, the medical term for term system, terminologization, determinologization, secondary nomination, metaphORIZATION, irony, self-irony, neologizing.

УДК 811.161.2'371'27

Шкіцька І.Ю.,
кандидат філологічних наук,
Тернопільський національний
економічний університет

ЗАЙМЕННИКИ “ТИ”–“ВИ” В МАНІПУЛЯТИВНІЙ СТРАТЕГІЇ ПОЗИТИВУ

У сучасному мовознавстві набуло **актуальності** вивчення мовленнєвої діяльності шляхом визначення комунікативних стратегій адресанта в мовному та позамовному контексті. Сказане стосується й комунікативних стратегій, використовуваних мовцем для здійснення маніпулятивного впливу, серед яких вирізняється маніпулятивна стратегія позитиву. Суть цієї стратегії полягає в повідомленні адресату позитивної інформації з метою зміни його поведінки, психічного чи ментального стану тощо.

Фундамент для виявлення прагматичного потенціалу маніпулятивної стратегії позитиву становлять засоби вираження значення адресності, яке яскраво передається за допомогою особових займенників.

Особові займенники є відокремленим і досить своєрідним класом слів, “засобом індивідуалізації” [1, 24], “найбільш різноплановою за семантикою, граматичними ознаками і синтаксичними функціями частиною мови” [4, 114]. В українській мові особові займенники другої особи однини представлені формами “ти” і “Ви”, що різняться значенням і специфікою функціонування. Використання ти/Ви-форм як дейктичних вказівників адресата з урахуванням ситуативних і соціально-узуальних умов інтеракції належить до глобальних правил мовленнєвої поведінки та спілкування загалом [6, 235].

Займенникова ти–Ви опозиція давно привертає увагу як вітчизняних, так і зарубіжних учених (див. наприклад: [2; 3; 6; 5]), однак особливості функціонування займенникових форм “ти” і “Ви” в межах реалізації маніпулятивної стратегії позитиву не досліджувались лінгвістами, що й зумовлює актуальність розвідки.

Відповідно **метою** статті постає з'ясування специфіки вживання мовцем ти/Ви-форм під час здійснення маніпулятивного впливу за допомогою тактики підвищення значимості співрозмовника, порівняння номінацій, які супроводжують ти/Ви-звертання, визначення значення переходів з однієї форми звертання на іншу, а також виявлення чинників, які впливають на вибір згаданих займенникових форм.

Споконвічним при звертанні до однієї особи є спосіб апеляції на “ти”. За однією з найпопулярніших гіпотез, вказівка на одну особу у формі множини з'явилась у часи розпаду Римської імперії, коли два імператори займали престоли в

Римі та Константинополі й при звертанні до одного з них, щоб не обійти і не образити іншого, стали вживати форму множини. Першим в українському мовознавстві про це написав О. Потебня, пояснивши появу величального “Ви” на теренах України [5, 273].

До кінця XVII ст. звертання на “ти” в Україні було всезагальним і соціально нейтральним. Ви-форма була запозичена українською мовою із західноєвропейських мов у XVII–XVIII ст. У Петрівську епоху ввічливе “Ви” з дипломатичного листування поступово потрапило в інші сфери офіційного й неофіційного спілкування.

У роки революції та Великої Вітчизняної війни демократичне “ти” було більш уживаним, воно швидко утверджувалось не тільки в дружньому колі, але й в офіційному спілкуванні. “Ти” зближувало і згуртовувало всіх в єдину силу для боротьби з фашизмом [2, 64].

Займенник “Ви” має семантику влади, передає пошану. В українській традиції поширена форма звертання на “Ви” в родинному спілкуванні, зокрема при звертанні дітей до батьків. Адресативна форма “Ви”, як пошанна, в українській мові міцно закріпилася в середовищі більшості, починаючи з другої половини XIX ст., будучи вже й не гонорифікативною, а ввічливо-нейтральною [5, 280]. Вживання ввічливої форми “Ви” маркує стосунки між малознайомими співрозмовниками або свідчить про дистанцію між ними у віці, соціальному становищі, статусі тощо.

Займенник “ти” звичний у спілкуванні між рідними, між батьками і дітьми (в різні періоди), між добре знайомими людьми [3, 44–49] та є вираженням солідарності (з родинною чи професійною спільнотою, групами людей за віком чи переконаннями), підтвердженням приналежності до групи. Ти-форма маркує інтимність, використовується в спілкуванні з друзями, коханими, між подружжям і близькою родиною, при звертанні до рівного за становищем і молодшого віком [6, 244]. Водночас така форма може бути свідченням відсутності поваги, проявом агресії, невихованості, особливо якщо йдеться про ситуації спілкування незнайомих дорослих або звертання начальника до підлеглого з метою підвищення свого соціального статусу й зниження статусу адресата.

Функціональна відмінність займенникових форм “ти”–“Ви” в сучасній мові є семантично значущою, оскільки “вони не тільки вказують на дійову особу, але й виражають певну тональність спілкування, роблячи його нейтральним, діловим, дружнім, інтимним чи навіть навмисне грубим і невічливим” [2, 62–66].

Отже, на вибір мовцем форм займенників другої особи однини впливають такі умови:

1. Ступінь знайомства співрозмовників: Ви-форма вживається щодо незнайомого чи малознайомого адресата, займенник “ти” – щодо добрознайомого. Н. Формановська зазначає, що при подальшому знайомстві можливий перехід на “ти”...; при тривалому знайомстві стосунки можуть не стати дружніми; і за дружніх стосунків іноді зберігається спілкування на “Ви” серед людей середнього та старшого покоління, інтелігентів. У цьому випадку з переходом на “ти” пов'язується втрата шанобливого ставлення до адресата, поява певної фамільярності [6, 16–17].

2. **Офіційність / неофіційність обстановки спілкування:** в офіційній обстановці побутують Ви-форми, для неофіційної обстановки характерне звертання до співрозмовника на “ти”.

3. **Характер взаємовідносин комунікантів:** займенник “Ви” маркує стримані, підкреслено ввічливі, холодні стосунки, “ти” – дружні, теплі, інтимні, фамільярні тощо.

4. **Рівність чи нерівність (за віком, статусом, службовим положенням) рольових позицій співрозмовників:** займенникова форма “Ви” вживається при звертанні до рівного чи старшого адресата, “ти” – до рівного чи молодшого.

Якщо статусна дистанція між учасниками ситуації велика і при цьому положення партнера у віковій ієрархії нижче статусу суб'єкта, допускається можливість скорочення міжособистісної дистанції. Звідси – звертання людей похилого чи середнього віку до молодих на “ти”, прийнятне навіть за відсутності близькості в стосунках між комунікантами. Це свідчить про те, що соціальна ієрархія постає менш важливою порівняно з віковою [7, 268]. Старший за віком учасник спілкування вільніший у виборі дистанції, і “допустимість “батьківського” “ти” навіть за відсутності близьких стосунків пов'язана ще й із тим, що зі всіх можливих функцій Ви-форм превалюючою є функція маркування вікової переваги адресата, тому при звертанні до молодшого використання ти-форм є цілком нормативним” [7, 342].

У рольових позиціях типу “начальник–підлеглий” спілкування на “ти” з підлеглими можливе лише при підкресленні довірливої рівності та дружніх стосунків. Діти звертаються до незнайомих і малознайомих дорослих на “Ви”, до родичів – на “ти” [6, 16–17].

У сфері позитивної ввічливості маркованим членом ти/Ви-опозиції є Ви-форма, немаркованим – ти-форма. Це зумовлено тим, що Ви-форми виконують одночасно дві функції: вказують на наявність значної горизонтальної та вертикальної (статусної) дистанції між учасниками спілкування [7, 339] і виражають більший ступінь поваги до адресата, ніж звертання на “ти”.

Вдаючись до маніпулятивної стратегії позитиву в спілкуванні з рівним чи нижчим за статусом, мовець уживає Ви-форми для підкреслення шанобливого ставлення до співрозмовника. Але для такого функціонування займенника “Ви” характерний супровід розмовними елементами (фразеологізмами, сленгізмами, просторічними словами), що зближує комунікантів. Наприклад, шинкар Берко підлещується до селян, називаючи їх панамі і підкреслено звертається до них на “Ви” (хоче, щоб громада дозволила йому орендувати громадський шинок): *– Так що ж, панове, та ще й які панове! Що тепер пан перед вами! **Ви**, Грицьку, тепер пан! От хто пан! Що схочете в волості, те й зробите! **Ви**, Петре, тепер господар на все село, ніби князь! Тепер ви пани, а пани вже перевелись на Іцькову сучку, [– підлещувався Берко до мужиків. – Та що ж, панове, чи згодитесь громадою оддати мені й свій шинк, і будете пускати людей в мої шинки?]” (І. Нечуй-Левицький).*

У маніпулятивній стратегії позитиву при звертанні вищих у посаді/за статусом до підлеглих часто функціонують як Ви-форми, так і ти-форми.

При ти-звертаннях тут зафіксовано звертання, виражені етикетними номінаціями (*пан/пані, товаришу*) та власними іменами (іменем чи/ї прізвищем), наприклад, (пан Станіслав просить Мартина, нижчого за статусом, про послугу): **“Пане Мартине, я знаю, ти віддана мені людина”**. [– Безперечно, вельмишановний пане, – відповів я. – То чи не міг би ти, пане Мартине, зробити мені одну важливу послугу?】 (В. Малик).

Типовим для тактики підвищення значимості співрозмовника є супровід займенникових ти-форм іменем та по батькові (або лише іменем по батькові), що зазвичай більше притаманно Ви-спілкуванню, наприклад, (Обух, що підпадає під арешт за спекулювання деталями, просить у Чумака (давнього знайомого вищого за статусом) допомоги): **“Тебе, Дмитре Івановичу, згадую часто. Далеко ти підеш, Івановичу, я вже бачу, розумна ти людина. Бачиш, від якого порога танцювати. Я ще тоді подумав був: а чи не рушити й мені услід за Чумаком?”** (Ю. Збанацький). Так, за допомогою займенника “ти” мовець демонструє повагу до співрозмовника, шанобливе й водночас дружнє ставлення до нього.

На матеріалі з творів художньої літератури зафіксовано приклади вживання займенника “ти” до вищих у посаді, а також малознайомих адресатів із метою зменшення дистанції під час здійснення маніпулятивного впливу. При ти-звертаннях уживаються номінації, які передають позитивну оцінку співрозмовника чи виражають позитивне ставлення до нього. Часто такі номінації містять суфікси зменшеності, пестливості. Типовим є їх функціонування з присвійними займенниками *мій (моя, моє), наш (наша, наше)*.

Ви-звертання як маніпулятивні засоби можуть супроводжуватись:

а) номінаціями дружності (*друже, дружище* і под.), наприклад, (курінний Сорока хоче перекласти на сотника Муху виконання небезпечної операції): **“– І це кажете ви, **друже** сотнику, [– докірливо мовив Сорока]. Адже маєте величезний вплив на мірошника, кулі кожен боїться, а чого-чого, куль нам поки що вистачає”** (Р. Самбук). Супровід Ви-форм номінаціями дружності характерний для ділового спілкування вищого із нижчим за посадою, званням чи статусом співрозмовником;

б) вторинними родинними номінаціями (*батьку, сину, дитино, сестро* і т.д.), що часто поширюються присвійними займенниками *мій, наш*, наприклад, (священик хоче завербувати в общину радянського шпигуна): **“Ми знаємо, що ви, **сину мій, ненавидіте більшовиків і прагнете помститися за смерть вашого батька”**** (Ю. Дольд-Михайлик). Вторинні номінації родинності *дитино, сину, доню* характерні для Ви-звертань старших до молодших. Звертання *батьку* супроводжують Ви-форми при спілкуванні молодших за віком зі старшими і переважно вищими за статусом співрозмовниками. Форми *сестро, брате* вживаються із займенником “Ви” при звертанні до малознайомого адресата, зазвичай однакового за віком із мовцем;

в) метафоричними номінаціями, що передають симпатію, приязнь, доброзичливе ставлення до співрозмовника (*голубе, голубчику, серце, серденько, ангелятко* і под.), наприклад, (шеф умовляє підлеглого погодитись на шпигунство): **“– Я все це добре розумію, **голубе**, – ласкаво сказав шеф, – але ми не допускаємо**

до державних тасмниць людей, що Бога ставлять вище над усе. – Що ж я буду робити? – **Ви** можете займатися науковою роботою в іншій ділянці, наприклад, у психології. **Ви** маєте здібності до мов – от уже за три місяці навчилися вільно говорити по-російськи – і такі люди в нас на вагу золота!” (Г. Черінь). Супровід Ви-форм вищезгаданими звертаннями притаманний ситуаціям флірту та ситуаціям неформального ділового спілкування вищого за посадою/статусом (і часто старшого за віком) із нижчим та молодшим співрозмовником;

г) пестливими формами етикетних номінацій (*панчичу, паноньку, паночку* і т.п.), номінацій за статусом і соціальною роллю (*княгинечко, кумонько* і под.), наприклад, (Івга хоче витягти свого нареченого з в'язниці): “[От і долізла до якогось писарчука у тяжиновому халатику, поклонилася і питається:] – Коли б ви, **панчеченьку**, зділали милость, та швидше допросили мого Левка!” (Г. Квітка-Основ'яненко). Таке функціонування Ви-форм зафіксовано при звертанні нижчого за статусом до вищого, переважно незнайомого або малознайомого, співрозмовника;

д) пестливими й скороченими формами імен, наприклад, (Олімпіада Никанорівна хоче бачити Павла Опішного чоловіком своєї доньки): “– Спасибі вам, **Павлуся**, ви справжній наш друг <...>. Давній добрий друг” (Ю. Збанацький); (німець-економ запобігає перед управляючим, який забрав у нього прислугу): “[ЕКОНОМ (чоломкаючись): Морган, майн лібер!]. А зашем **Филимонушка**, ви еті <...> взяв од мене Микиту? Ви зердиця на мене хочіте? За шево? Хе-хе-хе! Еті <...> еті <...> нехорошо, зовсем некорошо! Я і моя Кароліна, і усе семейство вас так уважайт” (І. Карпенко-Карий). Пестливі форми імен у межах реалізації маніпулятивної стратегії позитиву вживаються при займенникових Ви-формах у ситуаціях флірту або ділового неформального спілкування (начальника з підлеглим), а також за умов спілкування старшого з молодшим співрозмовником;

ж) звертаннями, до складу яких входять прикметники, що передають позитивну оцінку співрозмовника чи позитивне ставлення до нього (*любий, дорогенький, миленький, наймиліший, милостивий, красний* і т.д.). Такі звертання характерні для Ви-спілкування соціально гетерогенних пар: уживаються при звертанні вищих у посаді до нижчих, старших за віком до молодших, а також при звертанні нижчого за соціальним статусом до вищого (зазвичай незнайомого або малознайомого) адресата, наприклад: “[Після того, як добряче відзначили захист моєї дисертації, Сава Петрович перейшов до діла]: – А тепер послухаємо вас, **дорогенький Вікторе Андрійовичу**. Надіюся, що ви щось написали” (А. Дімаров);

з) активізаторами уваги та іншими засобами зменшення дистанції, за допомогою яких мовець прагне деякою мірою неформалізувати спілкування, наприклад, (начальник штабу запрошує рядового до співпраці): “– Маю до вас пропозицію, друже. Ви – за фахом коваль і, **ясна річ**, добре знаєтеся на вогні і металі. Отож я й хотів спитати: чи не могли б ви підсобити в одному ділі? **Розумієте**, командування вирішило створити групу мінерів. Мені доручено підібрати підходящих людей і разом з ними налагодити виготовлення саморобних

мін. Як дивитися на пропозицію стати моїм помічником?" (І. Головченко, О. Мусієнко).

Супровід Ви-форм сполученням етикетної номінації (*панно/пані, пане, товаришу*) з повним чи скороченим власним іменем або номінацією за посадою, соціальним статусом постає маніпулятивно нейтральним, наприклад, (редактор шукає особу на заміщення вакантної посади секретаря): "– Прошу сідати, **панно Олю**. Гарно, що ви прийшли. [Ольга відразу зміркувала, що редакторка запобігає її ласки, а значить, чогось хоче від неї]" (І. Вільде).

У ситуаціях флірту активно функціонують як форми звертання на *Ви*, так і на *ти*. Щодо колег, малознайомих, а також на світських бесідах і під час спілкування з "освіченим" адресатом домінують Ви-форми. В інших випадках у ситуаціях флірту прийнятне звертання до співрозмовника на "ти". Так, герой п'єси "За двома зайцями" М. Старицького Голохвостий, залицяючись до "вченої" Проні, вживає Ви-форми, а при звертанні до її неосвіченої кухарки Галі послуговується ти-формами, наприклад, пор.:

1) "ГОЛОХВОСТИЙ. Ну й ловко ж **ви** їх одбрили! Ех, Проню Прокоповно, розумні **ви**, – без мила голите" (М. Старицький);

2) "ГОЛОХВОСТИЙ. Задумав, моя куріпочко, хоч кишки собі вимотать, а **тєбя** добути, потому улюбльон, як окроп кипить <...>.

[ГАЛЯ. Я вам не пара. Ви б краще не в'язали мені світа <...> зараз проміняєте та на яку-небудь панну!]" (М. Старицький).

Перехід з однієї займенникової форми на іншу є теж семантично маркованим. Так, раптове вживання замість інтимного "ти" холодного "Ви" може бути свідченням псування тісних стосунків, створення дистанції між комунікантами чи сигналізувати про сварку. Перехід із "Ви" на "ти" може передавати зневажливе ставлення до співрозмовника, маркувати грубість та невихованість, а також бути ознакою близькості й зменшення дистанції між партнерами по інтеракції.

Матеріал вибірки містить приклади переходу мовця з однієї займенникової форми звертання на іншу під час однієї розмови. Причому, зафіксовано як випадки переходу з "ти" на "Ви", так і навпаки. У першому випадку адресант хоче продемонструвати своє шанобливе ставлення до адресата, апелює до його розумових здібностей, підкреслює статус співрозмовника, наприклад, (слідчий має на меті збір достовірної інформації від підозрюваного): "– Слухайте, [– говорить слідчий, **переходячи на "ви"**,] – ви є людина інтелігентна. Ви мусите розуміти, що про вас все відомо" (І. Багрянний). Приклади переходу з ти-спілкування на "Ви" зафіксовано і у сфері побуту. Наприклад, чоловік після висловлення прохання своїй жінці дати пораду щодо зустрічі начальника вживає займенник "Ви", підкреслюючи повагу до неї: "– Так не можна, Онисіє Степанівно. Давай поради! **В вас** же розуму добра макітра. Що мені чинити" (І. Нечуй-Левицький).

Усному розмовному мовленню притаманне вживання Ви-форм при фліртуванні зі співрозмовником, із яким мовець перебуває в близьких стосунках і зазвичай звертається до нього на "ти". Це прояв кокетування, застосований як

чоловіками, так і жінками, з метою удаваного створення дистанції в контексті любовної гри. Йдеться про псевдовідчужене “Ви”, яке супроводжують номінації “мужчина” (наприклад, “Мужчина, я вас боюсь”, “Мужчина, ви мене завстидали”, “Мужчина, я ніяковію у вашій присутності” (розм.) та ін.), “дівушка” (наприклад, “Дівушка, чи можна з вами познайомитись?”, “Дівушка, а куди це ви зібрались?” і под.), рідше – “пан”, “пані”, “панночко”, а також імена та по батькові співрозмовника. Випадків такого функціонування Ви-форм у ситуаціях флірту при реалізації маніпулятивної стратегії позитиву на матеріалі художньої літератури не зафіксовано.

Перехід із “Ви” на “ти” в тактиці підвищення значимості співрозмовника інтимізує спілкування. В такий спосіб мовець прагне зменшити дистанцію між собою та комунікативним партнером, намагаючись неформалізувати інтеракцію, наприклад, (“князь” Прокіп хоче залучити кмітливого полоненика Слепньова до реалізації свого задуму): “– Та **ти**, виявляється, козак Сліпень, [– якось сказав йому Прокіп, **вперше звернувшись на “ти”**]” (В. Лис).

Найчастіше “стрибки” з “Ви” на “ти” спостерігаються в ситуаціях флірту, наприклад, (пан Сондецький домагається прихильності викраденої ним переяславки Ганни): “– Господи! Ганю! Та ж ми умовилися: я ніякий не пан Сондецький, ніякий не коронний стражник – **я ваш, я твій** найближчий друг Єжи, або ж по вашому Юрій!” (С. Тельнюк).

Переходи з однієї форми звертання на іншу можуть бути неодноразовими і не носити характер обмовок, наприклад, (вищий у посаді в присутності колег пропонує підлеглому обійняти вищу посаду): “А **тобі**, Даниле <...>. Враховуючи насувні потреби, **вам, товаришу Ляшенко**, не в помічниках зараз варто ходити, а взяти на себе функції комісара загону. Тим паче, що **ти** давно вже став для нас справжнім комісаром” (І. Головченко, О. Мусієнко); (жінка ув'язненого просить штабного офіцера допомогти визволити її чоловіка):

[– А ви знаєте по-німецьки?

– Та й я не знаю, але, богу дякувати, натрапила **на вас** та хочу просити, щоб ви бодай переказали найстаршому офіцерові, що мій чоловік <...>.

[– Ви чули, що я вам сказав? Ваш чоловік сам за себе скаже].

– Та як же ж, паноньку **ти** мій, він скаже, таж він мови не знає?

[– Я тлумачитиму панові оберсту. Зрозуміла?

– Зрозуміла, паночку, зрозуміла, аякже ж!] Дай **вам** боже, паночку, аби-сьте здорові та цілі, [– вона падає йому до ніг, але він не хоче аж такої подяки від неї і наказує вартовому підвести її,] – здорові та цілі повернулися до своїх дітей і жінки, аби-сьте... (І. Вільде).

Для маніпулятивної стратегії позитиву не характерне функціонування займенника “ти” з метою приниження адресата, підкреслення зверхності щодо нього. Але в ситуаціях флірту особи жіночої статі вдаються до такого використання ти-форми (для таких випадків характерною є препозиція займенника “ти” та зосередження на ньому логічного наголосу). Це є проявом кокетування, бажання з'ясувати справжні почуття співрозмовника, виявити його моральні якості. Контекст і сама ситуація (флірту) нейтралізує “негативне” значення займенника “ти”, що

дозволяє уникнути комунікативної невдачі, наприклад, (парубок Гриць залицяється до незнайомки, яка відповідає йому взаємністю):

[- З мене не будеш посвистувати, – відповідає нараз твердо, рішуче, та проте тоне, губиться своїм поглядом в його чорних очах.

– З тебе ні, – каже він (Гриць. – І.Ш.) впевняючим голосом. – Ти моя зозулька].

*– **Ти!** – каже вона нараз понуро і простягає відпорно проти нього руки, так що її розпростерті пальці опираються об його груди. – **Ти!!!** – повторює ще раз. – **Ти** знаєш що?*

[- Знаю, – відповідає і сміється очима. – Ти красна, мов бояриня, і я тебе люблю] (О. Кобилянська).

У робочій картотеці зафіксовано приклад уживання займенника “ми” в значенні “Ви”. У такий спосіб мовець зменшує дистанцію між собою і комунікативним партнером, надає спілкуванню неформального забарвлення, наприклад: “[*Прибулий по-панібратськи сунув Рехерові товстопалу, слизьку від поту руку, забухкотів хрипуватим басом*]: – Радий вітати рицаря мудрості! Тільки що ж це виходить: свята неділя, а **ми** на службі? А відпочинок коли?” (І. Головченко, О. Мусієнко). Такий прийом не типовий для досліджуваної стратегії, оскільки прояви фамільярності та панібратства можуть негативно сприйматись співрозмовником і дати ефект, протилежний очікуваному.

Отже, опозиція “ти”-“Ви” відображає різницю у віці, освіті, соціальному статусі співрозмовників, специфіку ситуації спілкування. Займенник “ти” вживається в ситуаціях неофіційного спілкування, зокрема інтимного, фамільярного, побутового. Займенникова форма “Ви” має місце при урочистому, офіційному, нейтральному спілкуванні, а також притаманна комунікації з незнайомими або малознайомими людьми.

У маніпулятивній стратегії позитиву займенники “ти”-“Ви” є засобами здійснення впливу на адресата. Займенник “Ви” маркує повагу до адресата, “ти” – дружнє, приязне ставлення. Вживання займенника “Ви” як засобу відчуження, а займенника “ти” як прояву фамільярності, неповаги, зверхнього ставлення до комунікативного партнера в межах реалізації досліджуваної стратегії не характерне. Типовим тут є супровід ти-форм звертаннями, що передають повагу до співрозмовника, дистанціюють його від мовця. Займенник “Ви” часто поєднується з пестливими формами імен, атрибутивними поширювачами звертань, що виражають приязнь до співрозмовника, інтимізують спілкування.

Переходи з однієї форми звертання на іншу постають семантично значущими: перехід з “ти” на “Ви” свідчить про шанобливе ставлення до комунікативного партнера, з “Ви” та “ти” – намагання мовця скоротити дистанцію.

Таким чином, займенникові форми “ти”-“Ви” постають мовними засобами, що реалізують маніпулятивний потенціал. Перспективним є дослідження інших маніпулятивно маркованих елементів, зокрема аргументем у складі експресивів, які репрезентують маніпулятивну стратегію позитиву.

Література

1. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 1985. – 228 с.
2. Глинкина Л. А. Речевой этикет : “ты” и “вы” / Л. А. Глинкина // Русская речь. – 1984. – № 2. – С. 62–66.
3. Миронюк О. М. Історія українського мовного етикету : звертання / О. М. Миронюк ; Ін-т української мови НАН України. – К. : Логос, 2006. – 167 с.
4. Селиванова Е. А. Функционально-семантическая характеристика категории притяжательности в русском языке (местоимение как ядерный компонент) / Е. А. Селиванова // Русское языкознание. – 1987. – № 15. – С. 109–114.
5. Стрілець І. Способи апеляції в етикеті української і польської мов / Інна Стрілець // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : [зб. наук. праць]. – 2009. – Вип. 4. – С. 273–283.
6. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика / Н. И. Формановская. – М. : ИКАР, 2007. – 478 с.
7. Языковая картина мира и системная лексикография / [В. Ю. Апресян, Ю. Д. Апресян, Б. Э. Бабаева, О. Ю. Богуславская и др. ; отв. ред. Ю. Д. Апресян]. – М. : Языки славянских культур, 2006. – 912 с.

Анотація

У статті розкрито особливості функціонування займенників “ти” і “Ви” в межах реалізації тактики підвищення значимості співрозмовника маніпулятивної стратегії позитиву. Описано умови, що впливають на вибір займенникових форм другої особи однини. Здійснено порівняльну характеристику номінацій, які супроводжують ти/Ви-звертання. З'ясовано значення переходів із ти-форми звертання на Ви-форму і навпаки. Показано зумовленість вибору займенникових форм типом ситуації, у якій відбувається здійснення маніпулятивного впливу.

Ключові слова: маніпулятивна стратегія позитиву, тактика підвищення значимості співрозмовника, займенникові форми “ти-Ви”, маніпулятивно маркований мовний засіб.

Аннотация

В статье показываются особенности функционирования местоимений “ты” и “Вы” в рамках реализации тактики повышения значимости собеседника манипулятивной стратегии позитива. Описаны условия, влияющие на выбор форм местоимений второго лица единственного числа. Проведена сравнительная характеристика номинаций, которые сопровождают ты/Вы-обращения. Выяснено значение переходов с ты-формы обращения на Вы-форму и наоборот. Показано обусловленность выбора местоименных форм типом ситуации, в которой происходит совершение манипулятивного влияния.

Ключевые слова: манипулятивная стратегия позитива, тактика повышения значимости собеседника, местоименные формы “ты-Вы”, манипулятивно маркированное языковое средство.

Summary

In the article function peculiarities of the pronoun “you” for the realization of the tactics of raising the value of the interlocutor in the manipulative positive strategy are outlined. Conditions which influence the choice of pronoun forms of the third person singular are described. Comparative characterization of nominations that follow “you-adress” is given. The meaning of transfer from formal into informal kinds of “you-adress” and versa versa is clarified. Dependence of the choice of pronoun forms on the type of manipulative situation is demonstrated.

Keywords: manipulative positive strategy, tactics of raising the value of the interlocutor, pronoun forms of formal and informal “you”, manipulatively marked language means.